A sajtótörténet kutatásának aktuális feladatai

MARIAN PETCU

Keywords *press history, research tasks, Romanian press, recent history research*

Abstract *(The Current Taks of Press History Research)*

This text was lectured on the Third National Congress on Press Research. The author suggests four primary tasks of press history research: the definition, redefinition and distortion if the Romanian democracy, the recent history of the Romanian press, the virtual museum of the Romanian press, and histories of the press. The scientific elaboration of these projects would make possible the better understanding of recent history happenings, and would save from traceless disappearance in the mist of history a lot of valuable documents, whitnesses and institutions.

Cuvinte cheie

istoria presei, teme de cercetare, presa din România, cercetarea istoriei recente

Rezumat *(Priorități ale cercetării istoriei presei)*

În intervenţia rostită la cea de-a 3-a ediție a Congresului naţional de istorie a presei, autorul propune patru teme prioritate de cercetare: proiectele Configurări, reconfigurări, desfigurări ale democraţiei în România, Mass-media din România – istorii recente, Muzeul virtual al presei din România și Istoriile presei. Realizarea pe baze științifice a acestor proiecte ar face posibilă înțelegerea mai bună a istoriei recente, respectiv ar salva de la dispariție documente importante și mărturii referitoare la perioada recentă

Marian Petcu

egyetemi docens, Bukaresti Egyetem

A közelmúlt történelme rendkívül eseménydús volt, ezért a tudományos közösségnek számtalan lehetősége nyílt, hogy górcső alá vegye a felbukkanó folyamatokat és jelenségeket. Sajnálatos módon sok eseményt elmulasztottunk, mivel jelentőségük csak azután tudatosul bennünk, hogy ezek lezajlottak. Egyfelől rengeteg feldolgozásra váró sajtótörténeti dokumentum maradt fenn, ugyanakkor az is előfordult, hogy részben vagy egészében vesszenek el nyomok, tűnjenek el tanúk, szereplők, intézmények, stb. Ilyen körülmények között a történelmi események rekonstruálása problematikussá vagy akár lehetetlenné vált. Mindezek alapján javaslok pár elsődleges sajtótörténeti kutatási feladatot.

Elmulasztottuk, hogy interjúköteteket adjunk ki a közelmúlt két nagy folyamatának – a sajtó kommunizálása és dekommunizálása, illetve centralizálása és decentralizálása – szereplőivel és tanúival.

A romániai demokrácia értelmezése, átértelmezése és torzítása című projekt első szakasza két kutatási irányt foglalhat magában: 1. A személyiségkultusz. 2. A hivatalos ikonográfia. A személyiségkultusz, illetve a jelenséget létrehozó szereplők, cinkosságok és mechanizmusok megnyilvánulása tudományos igénnyel kutatható, hiszen egyes politikai vezetők dicsőítése nemcsak a totalitárius rendszerekben mutatkozott meg, ahogyan azt az iskolában tanítják. Másfelől a hivatalos ikonográfia a cenzúra továbbélése bizonyítékának (is) tekinthető, függetlenül a politikai rendszertől. Úgy gondolom, hogy időszerű lenne behatóan kutatni ezt a háttérbe szorított témakört is. Az említett kutatások utat fognak nyitni egyéb elemzések számára, mint például a propaganda története vagy a sajtó szerepe a politikai harcokban. Minden bizonnyal elsődleges kutatási iránynak kellene tekintenünk a fotográfia romániai történetét, annál is inkább, mivel 170 év telt el az első fényképek megjelenése óta, és még nem született erre vonatkozó történeti kutatás. Sajtótörténetünknek azonban nemcsak ez az egyetlen fehér foltja.

Véleményem szerint *A romániai média közelmúltjának története* elnevezésű projekt szintén a sürgős teendők közé tartozik. Elmulasztottuk, hogy interjúköteteket adjunk ki a közelmúlt két nagy folyamatának – a sajtó kommunizálása és dekommunizálása, illetve centralizálása és decentralizálása – szereplőivel és tanúival. Gondolok itt a sajtótörténet szempontjából releváns, intézményes kereteken kívül őrzött dokumentumforrások feltárására, mint például a személyes irat- és fényképgyűjtemények. Úgy vélem, hogy elkezdődhet az aktív és nyugdíjas újságíróknak, illetve az újságírók utódainak a felkeresése, hogy tudatosítsuk bennük azon erőfeszítéseinket, amelyeket az újságírói szakma múltjának feltárására és az ide vonatkozó dokumentumok megmentésére teszünk. Ebben diákjaink és doktorandusaink segítségére is számíthatunk.

Ki kell derítenünk, hogy mi történt a régi kommunista szerkesztőségek fototékáival, ebből mi került a levéltárakba, mi maradt a szerkesztőségekben, milyen körülmények között lehet őket felhasználni. Ugyanakkor szükség van a fényképek „preikonográfiai" leírására (kit ábrázol, milyen eseményen, stb.). Mindezt addig kell elvégeznünk, ameddig még életben vannak a fényképek szerzői vagy szerepelői. Ugyanez vonatkozik az 1989 decembere után létrehozott szerkesztőségekre, mivel feltehetőleg kb. 1000 központi és helyi szerkesztőséget számoltak fel az elmúlt húsz évben. Mi lett ezekkel a fényképtárakkal? Erre a kérdésre a sajtótörténeti kutatás érdekében is választ kell kapnunk.

Ide sorolnám az újságírói szakma szociológiájára vonatkozó, illetve a történeti szociológiai/társadalomtörténeti kutatásokat. Egyaránt fontos az újságírók életrajza, az újságírói szakmához való hozzáférés, a szakma fejlődése, illetve azon elemek, amelyek újabb kutatási hipotézisek felállításához járulhatnak hozzá.

A romániai sajtó virtuális múzeuma projekt. A Romániai Sajtótörténeti Egyesület célkitűzései között szerepel egy múzeum létrehozása. Ennek érdekében megkerestük az állami hatóságokat, azonban eddig semmilyen választ nem kaptunk. Türelmesek vagyunk, hiszen a tervezet csupán egy éve fekszik a Művelődési Minisztériumnál. Mivel az egyesületnek nincs elegendő pénze saját épület vásárlására, az egyetlen megoldás az állami segítség. Ez idő alatt Ilie Rad megegyezésre jutott a kolozsvári Octavian Goga Könyvtárral, amely felajánlotta, hogy az új épület egyik emeletén berendezhetjük a múzeumot. Konstancán Aurelia Lăpuşan kolléganőnk az Ovidius Egyetem keretén belül fog megnyitni egy muzeális részleget, amely a dobrudzsai sajtó múzeuma alapköveként fog szolgálni.

Mindezeke alapján szükséges egy virtuális sajtómúzeum létrehozása. El kell kezdenünk minél hamarabb – a múzeum tematikájának meghatározásával egy időben – a kiállítandó tárgyak felkutatását, mivel folyamatosan tűnnek el értékes darabok. Mondhatják, hogy íme, egy újabb kaland! És igazuk lesz – hiszen ebben az esetben is önkéntes fáradozásról, lelkesedésről van szó, legalábbis a terv megvalósításának első időszakában. Szerencsére ma már hozzáférhetőbb a fényképezés, a képek feldolgozása és a dokumentumok digitalizálása. Ebben a diákok segítségére is számíthatunk, akik talán fogékonyabbak az új technológiákra. A tervek szerint a múzeumban fognak helyet kapni a sajtótörténeti és az újságírói szakmát illető darabok, valamint a kommunikáció- és nyomdatechnikákra vonatkozó tárgyak. A virtuális sajtómúzeumot a fotográfia, a rádió, a televízió és a sajtóügynökségek történetére, a kisebbségi sajtóra és az újságírás oktatására vonatkozó részlegek egészítenék ki. Helyet kapnának a sajtóintézmények, szerkesztőségek, szakszervezetek és szakmai egyesületek székhelyeinek, illetve a jeles újságíróknak a fényképei, valamint az újságírói szakmához kapcsolódó egyéb illusztrációk.

A *Sajtótörténetek* elnevezésű projekt célja, hogy kritikailag közelítse meg (újra) a sajtó történetét. Egyfelől szükséges a korábbi, cenzúrának alávetett történeti munkák kritikai felülvizsgálata. Bármennyire is feladatunknak (?) tekintenénk a nemzeti érzés táplálását, újra kell gondolnunk az egyes közéleti szereplők különböző korszakokban kinyilvánított ítéleteit, véleményeit, minősítéseit. Miért nem tanulmányozzuk az antiunionista sajtót is? Miért rejtjük el Gh. Asachi vagy C. A. Rosetti álláspontját? Elfelejtettük, hogy a sajátos értelmiségi hozzáállás a kétely? Miért nem kételkedünk tehát?

Az is igaz, hogy kevés az újraértelmezendő megközelítés, mivel a sajtótörténetnek meglehetősen gyér szakirodalma van. Sokat kell építkeznünk tehát. A projekt keretén belül többet kell foglalkoznunk az újságíró nők jelenlétével a szakmában, mivel alig léteznek erre vonatkozó kutatások. Többet kell foglalkoznunk a romániai nemzeti kisebbségek sajtójával. Ha a „román–... kulturális interferenciák" típusú felületes tanulmányok szintjén maradunk, semmivel sem fogjuk szolgálni a tanítványaink vagy a tudományos közösség érdekeit.

A virtuális sajtómúzeumot a fotográfia, a rádió, a televízió és a sajtóügynökségek történetére, a kisebbségi sajtóra és az újságírás oktatására vonatkozó részlegek egészítenék ki.

Véleményem szerint ki kellene terjesztenünk a kutatási területet: jó lenne, ha több figyelmet fordítanánk a plakát, a televízió és a rádió jelenségeire. A rádió esetében két párhuzamos történetünk van, azonban mindkettő a közszolgálati rádióra vonatkozik. Mi a helyzet a kereskedelmi rádiókkal? Még a kommunista rendszer hatalomra jutása előtt is léteztek ilyenek, de semmit sem tudunk róluk ... Mi ennek az oka? A televízióról még egy rövid ismertetésünk sincs, habár kalandja Romániában már 1938-ban elkezdődött. Miért van ez így?

Másfelől elmulasztunk egyes kommunikációs jelenségeket. Például senki sem foglalkozik a vallásos sajtóval, habár napjainkban számos vallásos kiadvány jelenik meg. Nem születtek tanulmányok az új információs és kommunikációs technológiákról, amelyek nem csupán a technikai eredményekre, hanem a terjesztett tartalomra is vonatkoznának. Kevesen foglalkoznak az online újságírással, miközben egyes szerkesztők abban a naiv hitben élnek, hogy a sajtó kizárólag elektronikus formájában fog továbbélni.

De mi lesz akkor, ha valaki megszakítja a netkapcsolatot?

Elhangzott a III. Országos Sajtótörténeti Kongresszuson, amelyet a piteşti-i Constantin Brâncoveanu Egyetem szervezett 2010. április 23–24. között.

Fordította Győrffy Gábor

Kocsis Kitty fotója